

קבצי הערות התמימים ואנ"ש בלקו"ש חלק ט"ו שיחה א' לפרשת בראשית

קובץ הערות התמימים ואנ"ש מאריסטאון גליון קפ (תשמ"א)

א. בלקו"ש חט"ו פ' בראשית (א (ס"ז עמ' 5))
מבאר דלימוד התורה דנכרי הוא רק בכדי לידע את
המעשה (דז' מצוות), ואינו שייך ללימוד התורה
עצמה, עיי"ש.

ולכאורה צריך לתווכך את זה עם המבואר
בלקו"ש חי"ד פ' עקב (ב (עמ' 39)), וז"ל: "לימוד
תורת ז' מצוות ע"י ב"נ, אף שאינו בא לכתחילה
מצ"ע, כ"א בשביל דבר אחר – קיום המצוות – היינו
שהלימוד הוא הכנה מוכרחת (כעין הכשר) להמצוות,
מ"מ נעשה עי"ז ענין לעצמו לימוד התורה מצ"ע,
ולכן יש בו גם הענין הנפעל ע"י לימוד התורה –
"הרי הוא ככה"ג" (אף שאינו בקיום המצוות)",
עכ"ל ק.

ואולי בחט"ו ההדגשה היא שאינו שייך לאלקות
שבתורה, היינו לנותן התורה, לעצם התורה שלמעלה
מהשגה, יעו"ש באריכות.

משא"כ בחי"ד ההדגשה היא למעלת התורה עצמה
ביחס למצוות, שמעלה זו ישנה גם בחלק ההשגה
שבתורה.

אחד מהתמימים

ז. כתב הרמב"ם בהל' תשובה פ"ה ה"ד, וז"ל: "אלו הא-ל-הי' גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו הי' שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדותו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים כמו שכודים מלבם הטפשים הוברי שמים היאך הי' מצוה לנו על ידי הנביאים עשה כך ואל תעשה כך הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו, ומה מקום הי' לכל התורה כולה ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק, השופט כל הארץ לא יעשה משפט וכו'".
עכ"ל.

ולכאורה צ"ה"ב בזה: דבהל' דעות פ"א ה"ב כתב הרמב"ם, וז"ל: "וכל הדעות, יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו לפי טבע גופו, ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון לעתיד לקבל אותם במהרה יותר משאר הדעות וכו'", עכ"ל. וא"כ הזינן מכאן דישנם דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו וכו' וזאת אומרת שכן שייך שיהי' איזה "תולדה" - פי' איזה טבע ומזג שימשוך האדם לדעה מן הדעות וכו', ולכאורה זה סתירה למ"ש הרמב"ם לקמן בהל' תשובה?

וראיתי ברמב"ם "לעם" הל' תשובה שם שעמד ע"ז ותירץ שמה שכתב הרמב"ם בהל' דעות שם היינו דוקא באותן הדעות שלא יפול בהן עון או מצוה, כגון: עצבות, עצלות, חריפות, וכיוצא בהן. ונראה לתרץ באופן אחר, ובהקדים:

בספר המראי מקומות על הרמב"ם (קה"ת-תשמ"ה) ציינו במה שפסק הרמב"ם בהל' דעות שם ש"יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו וכו'", להגמ' שבת קנו, א. ומבואר בגמ' שבת שם שדרך ודעת האדם תלוי' (גם) בהמול' בו נולד (יום שניטלו בו המאורות וכו'): יום שני יום שלישי וכו', ומבואר שם שהנולד ביום פלוני יהי' חכם והנולד ביום פלוני יהי' עשיר, וכדו' עוד, ע"ש.

ואם נעמיד שמקורו דהרמב"ם בהל' דעות שם הוא מהגמ' שבת שם, אין מקום לתירוץ של הפי' "לעם" הנ"ל שמחלק ואומר דמה שכותב הרמב"ם ש"יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו וכו'" - היינו דעות כגון: עצלות ועצבות כו' שלא נופל בהן עון או מצוה, דהא בגמ' שם מודגש שהנולד ביום פלוני וכו' יהי' חכם או עשיר ששייך ונופל בהם עון או מצוה: מצות תלמוד תורה, גמילות חסדים וכו'.

ואולם יש לומר, שהציון הנ"ל להגמ' שבת כראי' ומ"מ לדברי הרמב"ם, הוא לא מדוייק, ומכמה טעמים:

א) המבואר בגמ' שם הוא דעת יחיד - דעת ר' חנינא, אבל ר' יוחנן (שהלכה כר"י מחביריו) ורב, ור' עקיבא, סוברים ש"אין מול' לישראל" וחולקים על מה שאומר ר' חנינא ש"מול' מחכים ומול' מעשיר". וממילא גמ' הנ"ל אינה להלכה, ואין זה מן הנכון שיביאה הרמב"ם בספרו "משנה תורה" שהוא "הלכות הלכות".

(ב) הרחב"ם, בא' מאגרותיו (אגרות הרמב"ם הוצאת לפסיא ע' כו) מביא כללות דברי גמ' הנ"ל (ועוד ממדרשים כו') ומסיק שאין זה הוכחה להלכה למעשה, וז"ל: "ואני יודע שאפשר שתחפשו ותמצאו דברי יחידים מחכמי האמת רבותינו ע"ה בתלמוד ובמשנה ובמדרשות, שדבריהם מראים שבעת תולדותו של אדם גרמו הכוכב כך וכך, אל יקשה זה בעיניכם, שאין דרך שנניח הלכה למעשה ונהדר אפירכי ואשינוילי שכבר נתאמתו הראיות בהן וינעור כפיו מהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר באותה שעה, או שיש באותם הדברים רמז, או אמרם לפי שעה, ומעשה שהי', הלא תראו שהרי כמה פסוקים מן התורה אינן כפשוטן, ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהי' הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הם לפנים ולא לאחור וכו'", עכ"ל.

(ג) בלקו"ש חט"ו שיחה א' לפ' בראשית ע' 10, מבואר ע"פ יסוד דברי הלח"מ בהל' תשובה שם, שהפשט בהגמ' שבת הנ"ל הוא: שה"מזל" שבאותו היום שבו הוא נולד יוצר "נטי' קצת" לדבר מסויים, אבל ע"י יגיעה אפשר להתגבר בהנהגתו על הטבע, ואפילו לשנותו, ואין הפי' שה"מזל" מכריח את הטבע שלו, ומובא שם מ"ש הרחב"ם בשמונה פרקים - פ"ח, ש"אי אפשר שיוולד האדם בטבע בעל מעלה ולא בעל חסרון", אלא הוא בטבע "מוכן למעלה או לחסרון", ע"ש. ולפי"ז, הי' מתאים יותר להביא גמ' הנ"ל כמקור לדברי הרמב"ם בהמשך ההלכה שם במש"כ ש"ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון ועתיד לקבל אותם במהרה יותר משאר הדעות", אבל כמובן שזה דוחק, ברגע שלא מזכיר הרמב"ם נ"ל שהטבע הזה שיש לו לאדם - שפי' הוא "נטי' קצת" - כדברי הלח"מ שם, הוא מה"מזל" שביום הולדתו, ולכל היותר, הי' אפשר לציין בס' המ"מ שם בלשון של "ענין שבת קנו, א".

ובאמת נראה לומר, שמה שכותב הרמב"ם בהל' דעות שם אין זה סתירה למה שכותב בהל' תשובה, ויש לבארו ע"פ דיוק בלשונות הרמב"ם בב' המקומות: דבהל' תשובה שם כותב הרמב"ם שאין "שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים וכו'" - היינו, שאין שם דבר שמושך את האדם בדרך הכרח בלי פעולות האדם עצמו בזה שזה באמת א"א, וכמו"כ מה שכותב הרמב"ם שם שא"א

ש"תולדתו, חמשן אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו" - היינו כדיוק הרמב"ם "שאי אפשר לזוז ממנו", ז"א שהוא בדרך הכרח בלי פעולות האדם בזה, ואיה"נ שאין גזירה או תולדה כזו שיגזור עליו הקב"ה. ומה שכותב הרמב"ם בהל' דעות שם ש"יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו לפי טבע גופו" - היינו, כדיוק הרמב"ם שם "לפי טבע גופו", ז"א שהדעות ^{אצור החכמה} שיש לו לאדם מתחלת ברייתו הוא לפי המזגים שיש לו, ולמשל, מדת הרחמנות והביישנות וגמילות החסד, דמבואר בגמ' יבמות עט, א: "אומה זו [בני ישראל] שלשה סימנים יש בה: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים" (עי' ג"כ רמב"ם הל' איסו"ב פי"ט הי"ז), א"כ, מדה זו שבישראל אינה אצלם בדרך הכרח אלא לפי שבישראל בטבעם הוא להיות מזג לבם קר וכו' לכן ישנו אצלם מדות הנ"ל וכו'. ומה שכותב הרמב"ם בהמשך אותו ההלכה ש"יש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון ועמיד לקבל אותם במהרה" - היינו כביאור הרמב"ם בפ"ח מה"שמונה פרקים", וז"ל שם: "והמשל בו כשיהי' האדם מזוג נוטה אל היובש, ויהי' עצם מוחו זך, והלחות בו מעט, יקל עליו לגרוס ולזכור ולהבין הענינים יותר מבעל לחה לבנה רב הליחות במוח, אבל אם יונח האיש ההוא המוכן במזגו אל זאת המעלה מבדתי למוד כלל, ולא יעורר כחותיו ישאר סכל בלי ספק, וכן כשילמדו ויבינו זה העב הטבע רב הליחות ידע ויבין אבל בקושי, ועל זה המין בעצמו ימצא איש שמזג לבו יותר חם ממה שצריך יהי' גבור, ר"ל מוכן לגבורה, אם ילמדהו הגבורה יהי' גבור וכו'", עכ"ל. וע"ש שמביא ג"כ בנוגע למדת הביישנות, ולענ"ד מה שהרמב"ם בהל' דעות שם, כותב בריש ההלכה ש"יש מהן דעות... לפי טבע גופו" - שלפי דברינו היינו מדת הרחמנות וביישנות כו', ז"א שישנם כבר מתחלת ברייתו, משא"כ לאח"ז כותב הרמב"ם ש"יש מהן דעות... מכוון ועמיד לקבל אותם כו'" - שלפי הנ"ל הוא מדת החכמה והגבורה וכדו' - יש לומר, דשאני (ועי' לקו"ש פ' בראשית ש.ז. הע' 18. ולהעיר משם) מדת הרחמנות וביישנות כו' ממדת החכמה והגבורה, דמדת הביישנות כו' כשמזג לבו קר (ולא, מהכרח פעולותיו) א"כ בפשטות יהי' הוא במזג הזה משך זמן הרבה אף שיכול להשתנות באם רוצה, מ"מ שאני ממדת החכמה והגבורה שאפי' מי שלבו חם כו' צריך וחייב הוא "להתלמד מדת הגבורה" והיינו לכונן את עצמו בכל מיני פעולות של גבורה כו', וכמו"כ במדת החכמה צריך הוא "לעודד כחותיו" ואם

לאו "ישאר סכל בלי ספק", ולכן זה נחשב למובן של "עתיד" כי אם
לאו אין מזגו נחשב לכלום.

וע"פ כהנ"ל, מובן שאין סתירה כלל בין דברי הרמב"ם בהל'
תשובה לדבריו בהל' דעות, דהם ב' ענינים שונים.

ובנוגע למקורו דהרמב"ם בהל' דעות שם, יש לציין בריש דברי
הרמב"ם שם: "יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו וכו'", להגמ'
יבמות דף עט, א דלעיל ("סימן לאומה זו, ביישנים רחמנים וכו'"),
ומ"ש הרמב"ם שם ד"ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון ועתיד
לקבל אותם וכו'", יש לציין ל: "עיין במסכת שבת קנו, א", כנ"ל.
ולעיל, מדברי הרמב"ם באגרתו דלעיל שכ' שדבר זה [דדעות האדם],
נודע "בראיות של דעת", ועיין ג"כ רפ"ח מה"שמונה פרקים" שכ'
הרמב"ם שם: "כמו שאמתוהו טענות האמת".

א.ב.ש.

הקפות כהקדמה לפ' בראשית

הרב מנחם מענדל רייצעס

קרית גת, אה"ק

בלקו"ש חט"ו שיחה א' לפ' בראשית, מכואר באריכות הטעם שהתורה מתחילה באות ב', "בראשית", ולא באות א', שהוא משום שה'א' שבתורה אינו הקריאה והלימוד ב"בראשית" ואילך, אלא ההתמסרות לנותן התורה.

ובסיום השיחה מבאר, שזהו ענין ההקפות והריקודים שעושים בשמחת תורה לפני התחלת הקריאה בפ' בראשית, שענינם ההתמסרות לנותן התורה שלמעלה מהבנה והשגה.

והועתק ענין זה בס' הערכים חב"ד אותיות התורה אות ב' עמ' שיד הערה 344, וז"ל: "וזהו גם מהטעמים על מה שהתחלת הקריאה דפ' בראשית היא בשמח"ת (לאחרי הקפות): על ידי הריקודים דשמח"ת "לוקחים" את עצם התורה שלמעלה מהשכל, מה שהיא מיוחדת עם "נותן התורה"; ולאחרי הכנה זו - גם בהקריאה (והלימוד) דתורה נרגש שזה (הקריאה והלימוד) הוא ענין השני, הבי"ת דתורה".

ואולי יש להוסיף לחידודא, שביאור זה נרמז בכך שסדר ההקפות מתחיל באות א' - "אתה הראת", (וכן ההקפות עצמן: "אנא ה' הושיעה נא"), לרמוז שההקפות והריקודים מבטאים את הענין ה'א' שבתורה, ורק לאחר מכן באה הקריאה בפ' בראשית שמתחילה באות ב' - ענין הב' שבתורה. וק"ל.